

РОЗДІЛ 7
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 344.22

ОБ'ЄКТ ПОГАНОВОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ЯК ВІЙСЬКОВОГО ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 434 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

THE OBJECT OF MALTREATMENT WITH WAR PRISONERS AS THE MILITARY CRIME UNDER THE ARTICLE 434 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Бадюков Ю.В.,

*здобувач кафедри кримінального права і кримінології
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Проаналізовано доктринальні підходи до визначення та змісту родового об'єкта злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Визначено основний безпосередній об'єкт поганого поводження з військовополоненими, а також додаткові об'єкти цього злочину.

Ключові слова: військова служба, військові злочини, військовополонений, конвенційний злочин, об'єкт злочину, погане поводження, порядок проходження та несення служби.

Проанализированы доктринальные подходы к определению содержания родового объекта преступлений против установленного порядка несения воинской службы (военские преступления). Определен основной непосредственный объект плохого обращения с военнопленными, а также дополнительные объекты этого преступления.

Ключевые слова: военная служба, военные преступления, военнопленный, конвенционное преступление, объект преступления, плохое обращение, порядок прохождения и несения службы.

The doctrinal approaches on the definition and content of the generic object of crimes against the established procedure of the line of military duty (war crimes) have been analyzed. The author has determined the main direct object of the maltreatment with prisoners of war, as well as additional objects of this crime.

Key words: military service, war crimes, prisoners of war, conventional crime, object of crime, maltreatment, career program and line of duty.

Постановка проблеми. Засади життя цивілізованого суспільства та перспективи розбудови правової держави неможливо уявити без норм, дотримання яких є обов'язковим для членів такого суспільства, для всіх громадян країни. Основну частину таких норм увібрало національне законодавство – у частині, що регулює відносини, які лише виникають або й уже існують у суспільстві. Значно меншу, але не менш важливу частину чинних у державі норм становлять норми міжнародного права, які утворюються як договори між декількома державами (саме на «договірність» таких відносин, зокрема, вказує можливість не погоджуватися з окремими нормами та формулювати свої застереження в додаткових протоколах до угод), що після ратифікації договору набувають статусу частини національного законодавства. Зокрема, в Україні сьогодні діють норми Женевської конвенції 1949 р. про поводження з військовополоненими (далі – III Женевська конвенція) та Додатковий протокол I 1977 р. до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. Зазначеними нормами забезпечується виконання міжнародних домовленостей щодо правового статусу учасників воєнних дій (воєнних конфліктів). Порушення цих договірних норм призводить до настання юридичної відповідальності, зокрема й кримінальної. Формою порушення норм міжнародного права, кримінально караною за національним правом, є погане поводження з військовополоненими, яке вчинене військовослужбовцем. Під час кримінально-правової характеристики цього злочину і, зокрема, оцінки його суспільної небезпечності та негативної соціально-політичної сутності насамперед привертає увагу те, що подібними діями завдається шкода особі (її життю здоров'ю, гідності, іншим особистим правам тощо). Однак навряд чи саме ця шкода визначає характер небезпеки зазначеного порушення норм міжнародного гуманітарного права. Пріоритетне значення в такому разі має шкода, завдана актами погано-

го поводженням з військовополоненими іншим об'єктам – уже хоча б тому, що, згідно з місцерозташування норми про вказані діяння (ст. 434 Кримінального кодексу (далі – КК) України), у р. XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», вони вважаються українським законодавцем військовим злочином. Тому перелічені вище об'єкти для складу цього посягання можуть виступати лише додатковими. Пошук основного безпосереднього об'єкта в структурі складу цього посягання має бути проведений у сфері відносин, які виникають та існують під час несення або проходження військової служби. Варто підкреслити, що в сучасних суспільно-політичних реаліях війна як особливий стан життя країни й одна з її ознак – захоплення в полон представників ворожих збройних сил (військовополонених), є винятком. Тому сьогодні фактично в національному законодавстві немає спеціальних норм, що регулюють поведінку українських військовослужбовців, у частині поводження із зазначеними особами. Викладене вище викликає необхідність визначення ознак складу, що характеризують об'єктивні складники, зокрема об'єкт такого злочинного посягання, як погане поводження з військовополоненими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінально-правової та/або кримінологічної характеристики військових злочинів, зокрема поганого поводження з військовополоненими, були предметом дослідження в роботах Г.М. Анісімова, В.О. Бугаєва, В.К. Гришука, Ю.П. Дзюби, С.І. Дячука, М.І. Карпенка, В.І. Касинюка, М.І. Панова, О.М. Сарнавського, М.М. Сенька, М.С. Туркота, М.І. Хавронюка, С.О. Харитонова та ін. Віддаючи належне дослідженням зазначених учених у частині здійснення загальної характеристики військових злочинів, їх родового та/або безпосередніх об'єктів, зауважимо, що питання відповідальності за погане поводження з військовополоненими та вичерпної спеціалізованої (кримінально-

правова) характеристики цього злочину не вирішено, що, серед іншого, пов'язано з недостатньою розробленістю об'єкта цього злочинного посягання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження стану наукового розроблення родового об'єкта військових злочинів у теорії кримінального права, визначення змісту безпосереднього об'єкта поганого поводження з військовополоненими, а також тих суспільних відносин (благ, цінностей тощо), що додатково зазнають шкоди внаслідок посягання чи ставляться ним під загрозу завдання шкоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже зазначено на початку цієї статті, виходячи з розміщення ст. 434 КК України, можна зробити уможлиблюючий висновок, що аналізоване діяння посягає передусім на відносини, пов'язані з порядком несення військової служби, та належить до групи злочинів, які мають узагальнюючу назву військових. Водночас у теорії кримінального права щодо визначення змісту родового об'єкта військових злочинів єдності думок досі немає. Надане законодавцем визначення військових злочинів (ч. 1 ст. 401 КК України) не розкриває його змісту, а лише вказує на суб'єкта цих злочинів – це військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів. Лаконічне легальне визначення військового злочину викликало необхідність його тлумачення на теоретичному рівні, що знайшло відображення в багатьох наукових працях.

Наявні доктринальні підходи до визначення родового об'єкта злочину, згідно з певним ступенем узагальнення суспільних відносин, можна звести до декількох позицій, згідно з якими таким об'єктом є: військовий правопорядок; сукупність суспільних відносин, що виникають і функціонують у процесі проходження служби; суспільні відносини, що виникають з устанавленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, або суспільні відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби. Розглянемо зазначені підходи до визначення родового об'єкта в хронологічному порядку їх виникнення.

В.О. Бугаєв під родовим об'єктом військового злочину пропонує розуміти встановлений законодавством України порядок несення військової служби (військовий правопорядок), який являє собою сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі життя і діяльності військ та сил флоту [2, с. 11]. У своєму дисертаційному дослідженні зазначений автор пояснює, що військовий правопорядок є формою здійснення воєнно-службової діяльності, закріпленої законами, зокрема військовими уставами, а також іншими військово-правовими актами [3, с. 63].

В одному з коментарів законодавства про військові злочини (авторами якого є М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник та ін.) об'єкт розглядуваного в цій статті посягання (фактично – родовий об'єкт) визначається як встановлений порядок несення та проходження військової служби (військовий правопорядок). Під таким військовим правопорядком розуміється сукупність таких, що виникають у процесі життя і бойової діяльності військ, суспільних відносин, закріплених у законах, військових статутах, положеннях про проходження служби різними категоріями військовослужбовців та інших актах законодавства [15, с. 80].

Схожа позиція підтримується В.П. Бодаєвським, який родовим об'єктом військових злочинів визнає суспільні відносини, що виникають із встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби (військового правопорядку) [1, с. 258].

У роботі М.І. Панова, В.І. Касинюка та С.О. Харитонова родовий об'єкт злочинів проти встановленого порядку несення військової служби визначається як встановлений порядок несення військової служби, який становить собою

сукупність суспільних відносин, які виникають у процесі проходження служби різними категоріями військовослужбовців, їх службової і бойової діяльності й регламентованих нормами права, підзаконними нормативними актами, наявними у військовому середовищі звичаями, правилами співжиття в армійських колективах [11, с. 9]. Із незначними правками (конкретизуючого характеру) такий підхід запропоновано і в наступному виданні зазначеної праці, де об'єктом військових злочинів визнавався встановлений порядок несення військової служби, який являє собою сукупність суспільних відносин, що виникають і функціонують у процесі проходження служби різними категоріями військовослужбовців, їхньої службової і бойової діяльності, регламентуються правовими нормами чинного законодавства України і правилами співжиття в армійських колективах [8, с. 18–19].

В.К. Грищуком і М.М. Сеньком родовим об'єктом військових злочинів визнаються суспільні відносини, що виникають із встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби [6, с. 64]. Порядок несення та проходження військової служби, на їхній погляд, урегульований Конституцією України, законами України, підзаконними нормативними актами, наказами та розпорядженнями [6, с. 65].

М.С. Туркот пов'язує існування родового об'єкта військових злочинів із гарантуванням військової безпеки держави. Він зазначає, що зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем посягає на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з регулюванням порядку проходження або (та) несення військової служби з гарантування військової безпеки держави. Порядок проходження військової служби охоплює ті суспільні відносини, які виникають у зв'язку з регулюванням процесу життєдіяльності Збройних сил України, інших військових формувань і пов'язані з виконанням покладених на ці військові формування завдань. Порядок несення військової служби охоплює суспільні відносини, які виникають у зв'язку з регулюванням діяльності, пов'язаної з реалізацією військовослужбовцями спеціальних прав і обов'язків із виконання завдань бойового чергування, внутрішньої, прикордонної, вартової (вахтової) та патрульної служби на певний період часу [14, с. 9].

В одній зі своїх робіт М.І. Карпенко зазначає, що родовим об'єктом військових злочинів є відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби [10, с. 67]. Водночас в іншій праці (колективна монографія «Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика») науковець зазначає, що особливість військових злочинів полягає в їх посяганні на військовий правопорядок, тобто проти спеціального об'єкта, яким є суспільні відносини, що передбачають встановлений порядок несення або проходження військової служби [4, с. 79].

На думку А.Р. Мухамеджанової, родовим об'єктом військових злочинів є суспільні відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби [7, с. 188].

У наукових розробках С.О. Харитонова родовим об'єктом військових злочинів, передбачених у р. XIX Особливої частини КК України, визнаються суспільні відносини, що складаються і функціонують під час несення (проходження) військовослужбовцями (військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів) військової служби, яка є основою нормальної діяльності воєнної організації України, відповідають законодавству України й охороняються кримінальним законом від злочинних посягань [16, с. 105–106].

Аналіз і критична оцінка наведених вище визначень дає підстави зробити висновок, що родовим об'єктом

поганого поведження з військовополоненими, на наш погляд, варто вважати суспільні відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби. У цьому висновку ми підтримуємо позиції М.І. Карпенка, А.Р. Мухамеджанової та деяких інших фахівців. Водночас варто наголосити на чинному законодавстві, що встановлює порядок несення або проходження військової служби. Це дозволяє, по-перше, вказати на специфічність військової служби як особливого роду службової діяльності. Так, у ч. 1 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» зазначено, що «військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян <...>» [12]. По-друге, таким чином підкреслюється рівнозначність окремих форм діяльності зазначених суб'єктів (на відміну від підпорядкованого їх співвідношення) – несення (наприклад, вартової або внутрішньої служби) або проходження (наприклад, проходження служби за призовом чи добровільно – за контрактом) служби. По-третє, наголошується на зв'язку військової служби з іншими сферами життєдіяльності суспільства (суспільних відносин), які поставлено під охорону закону про кримінальну відповідальність в інших розділах (так, наприклад, відповідальність за порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту, що вчинене цивільною особою, за наявності інших необхідних умов, настає за ст. 286 КК України, тоді як порушення правил водіння або експлуатації бойової, спеціальної чи транспортної машини карається за ст. 415 КК України).

Оптимальність такого підходу до змістовного наповнення родового об'єкта військових злочинів (зокрема, передбаченого в ст. 434 КК України), опосередковано підтверджується досить поширеною на сторінках юридичної літератури класифікацією цих посягань залежно від безпосереднього об'єкта. У досить відомому виданні «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» вона виглядає так: «I. Злочини проти порядку підлеглості та військової гідності. II. Злочини проти порядку проходження військової служби. III. Злочини проти порядку збереження та користування військовим майном. IV. Злочини проти порядку експлуатації військової техніки. V. Злочини проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб. VI. Злочини у сфері охорони державної таємниці. VII. Військові службові злочини. VIII. Злочини проти порядку несення військової служби на полі бою та в районі бойових дій. IX. Злочини, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями та договорами» [8, с. 20–21]. Як бачимо, акцентовано об'єднання в групи злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів) залежно від сфери або сторони діяльності, зокрема, що регламентовані міжнародними конвенціями та договорами.

Крім родового об'єкта, для пізнання особливостей характеру суспільної небезпечності поганого поведження з військовополоненими встановленого порядку велике значення має категорія видового об'єкта. Так, С.О. Харитонов, щоби визначити внутрішню структуру військових злочинів, пропонує використовувати категорію видового (підгрупового) об'єкта. Він, на погляд науковця, відіграє роль перехідного містка між родовим об'єктом, порядком несення (проходження) військової служби, й об'єктами безпосередніми, тими конкретними суспільними відносинами, проти яких прямо й безпосередньо спрямовано злочинне діяння і які внаслідок цього спеціально беруться під охорону кримінального закону [16, с. 107]. Залежно від видового об'єкта зазначеним автором виділяються групи більш вузьких за змістом суспільних відносин, якими охоплюються: а) порядок підлеглості та військової честі;

б) порядок перебування на військовій службі; в) порядок збереження й користування військовим майном; г) порядок експлуатації озброєння та військової техніки; ґ) порядок несення спеціальних служб; д) порядок охорони державної таємниці; е) порядок здійснення своїх повноважень військовими службовими особами; є) порядок виконання військового обов'язку в бою та в інших особливих умовах; ж) порядок дотримання звичаїв і правил війни [16, с. 108].

Систему військових злочинів залежно від військового правопорядку як їхнього видового об'єкта, на думку В.О. Бугаєва, утворюють злочини проти порядку підлеглості і дотримання військової честі (ст. ст. 402–406); злочини проти порядку проходження військової служби (ст. ст. 407–409); злочини проти порядку користування військовим майном (ст. ст. 410–414, 428); злочини проти порядку поведження зі зброєю, небезпечними речовинами і предметами та експлуатації військової техніки (ст.ст. 414–417); злочини проти порядку несення спеціальних служб (ст. ст. 418–421); злочини проти порядку збереження військової таємниці (ст. 422); військові посадові злочини (ст. ст. 423–426); злочини проти несення військової служби в бойовій обстановці та в районі ведення військових дій (ст. ст. 427, 429, 432); добровільна здача в полон і злочини, що чиняться в полоні (ст. ст. 430, 431); злочини проти законів і звичаїв війни (ст. ст. 433–435) [2, с. 11].

На поліоб'єктність військових злочинів звертали увагу більшість дослідників цієї проблематики. Однак існування категорії видового (підгрупового) об'єкта підтримується не всіма науковцями. Пропонується, зокрема, поділ злочинів на види залежно лише від безпосередніх об'єктів, які лежать в межах родового об'єкта, але мають свої особливості: 1) злочини проти порядку підлеглості та військової гідності (ст. ст. 402–406); 2) злочини проти порядку проходження військової служби (ст. ст. 407–409); 3) злочини проти порядку збереження та користування військовим майном (ст.ст. 410–414); 4) злочини проти порядку експлуатації військової техніки (ст. ст. 415–417); 5) злочини проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (ст. ст. 418–421); 6) злочини у сфері охорони державної таємниці (ст. 422); 7) військові службові злочини (ст. ст. 423–426); 8) злочини проти порядку несення військової служби на полі бою та в районі бойових дій (ст. ст. 427–433); 9) злочини, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями (ст.ст. 434–435) [11, с. 16]. Проте, на нашу думку, складність і різноманітність військових злочинів дозволяє пристати до ідеї «чотириступеневої» класифікації їхнього об'єкта як більш продуктивної.

Наступним, значно вужчим за обсягом і конкретним за змістом об'єктивним елементом кримінально-правового змісту поганого поведження з військовополоненими, що потребує розгляду в межах цієї публікації, є його безпосередній об'єкт. Як слушно вказується в літературі, механізм посягання на родовий об'єкт полягає в тому, що за вчинення військового злочину шкода йому завдається завжди шляхом порушення насамперед тієї чи іншої сфери (сторони) встановленого порядку несення або проходження військової служби, тобто шляхом посягання на безпосередній об'єкт [8, с. 19–20].

Розглядаючи питання безпосереднього об'єкта злочину, варто вказати на те, що він є частиною родового і видового об'єкта – тим, чому безпосередньо, унаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, завдається шкода, або те, що ставиться під загрозу завдання шкоди.

На наш погляд, найбільш обґрунтованою є поширена в теорії кримінального права наукова позиція, згідно з якою безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини – визначені зв'язки між суб'єктами відносин, що складаються в процесі їхньої матеріальної чи духовної діяльності [13, с. 14].

Як зазначалося вище, специфіка розглядуваного посягання полягає в тому, що воно зачіпає, поруч із національним рівнем кримінально-правової охорони, ще й наднаціональний (міжнародний), що вимагає дотримання наявних між державами договірних відносин. Так, у разі вчинення поганого поведіння з військовополоненими існує щонайменше дві сторони триваючого чи завершеного воєнного чи збройного конфлікту (війни) – сторона (держава), що здійснює напад, та сторона (держава), що захищається. Така специфіка поганого поведіння з військовополоненими дала різним авторам підстави розглядати як основний безпосередній об'єкт у цьому складі злочину порядок дотримання звичаїв та правил війни [15, с. 262], порядок додержання законів та звичаїв ведення війни [11, с. 162] або встановлений у Збройних силах України, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, порядок утримання військовополонених і поведіння з ними, який забезпечує охорону їхнього життя, здоров'я, гідності й особистих прав [9, с. 196]. Окремі вчені вважають, що цей склад віднесено до злочинів, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями та договорами [8, с. 20–21], однак визнають за його безпосередній об'єкт суспільні відносини, що забезпечують порядок дотримання законів та звичаїв ведення війни в районі воєнних дій [8, с. 171].

Варто визнати, що визначити місце посягання в системі злочинів та оцінити природу його суспільної небезпеки досить непросто, адже ці його властивості із часом зазнавали суттєвої трансформації. Як свідчить дослідження історії становлення відповідальності за цей злочин, тривалий час ставлення до військовополонених визначалося засадами, аналогічними до тих, якими забезпечувалися майнові права переможця. До військовополонених ставилися як до підневільних або холопів – предметів власності (так їхній статус визначено в «Руській правді», Судебнику 1550 р., Литовському статуті 1588 р., Соборному уложенні 1649 р. тощо). Лише відносно нещодавно регулювання статусу цих осіб і ставлення до них почало змінюватися. Так, питання відповідальності військовослужбовців за погане поведіння зі своїм полоненим супротивником актуалізувалося з укладанням Першої Женевської конвенції (22 серпня 1864 р.), якою підтримано ідею Червоного Хреста щодо допомоги і заступництва всякому пораненому, незалежно від прийнятої ним сторони. Як зазначає М.В. Герасимчук, відповідно до положень ст. 5 згаданої Конвенції, місцеві жителі, які надають допомогу пораненим, користуються недоторканністю і залишаються вільними; військові начальники воюючих держав зобов'язані попереджувати місцеве населення про такий заклик до гуманності та про право нейтральності, що гарантується за прояв людяності [5].

З іншого боку, визнання поганого поведіння з військовополоненими як способу порушення «законів та звичаїв ведення війни» зводить «війну» до пересічного повсякденного явища, що характеризується перманентними правилами. На наш погляд, такий підхід не відповідає самій суті об'єкта злочину, адже ним можуть бути сталі, об'єктивні, реально існуючі явища, суспільні відносини, що існують постійно та потребують охорони. Війна ж як спосіб масштабного вирішення конфліктів – це

тимчасовий (хоч іноді й досить тривалий) стан відносин між державами. Отже, відносини щодо додержання правил, законів і звичаїв війни не можуть, на нашу думку, претендувати на статус об'єкта певного злочину. Тими суспільними відносинами, які, на наш погляд, можуть бути об'єктом поганого поведіння з військовополоненими, є відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби в частині забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань, що виникли в результаті ратифікації міжнародних угод і договорів (конвенційний злочин). Зокрема, як вказувалося раніше, ідеться про III Женевську конвенцію, а також Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1949 р.

Міжнародні зобов'язання, а також суспільні відносини, що повинні забезпечувати їх виконання, виникають із моменту ратифікації відповідних міжнародних документів. Що ж до «правил ведення війни», то вони не виглядають як конкретно визначені вимоги, мають великий ступінь абстрактності та невизначеності, є ближчими до норм моралі чи звичаїв. Безумовно, міжнародні зобов'язання можуть стосуватися і певних правил, однак визначальними є не правила, правила ведення війни і поготів, а суспільні відносини, що забезпечують їх існування та реалізацію.

Разом із вказаним вище основним безпосереднім об'єктом погане поведіння з військовополоненими завдає чи створює загрозу завдання шкоди й іншим цінностям. Воно, виходячи з диспозиції ст. 434 КК, посягає також на суспільні відносини з охорони життя та здоров'я військовополоненого, його честі та гідності. Ці відносини виступають додатковими обов'язковими об'єктами аналізованого посягання.

Механізм завдання шкоди основному безпосередньому об'єкту, на наш погляд, виглядає так: військовослужбовець, усупереч встановленому порядку несення або проходження військової служби в частині забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань, завдає йому шкоди шляхом впливу на суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я військовополоненого, його честі та гідності. Отже, порядок проходження або несення військової служби являє собою «первинний об'єкт» завдання злочинної шкоди, а життя, здоров'я, честь та гідність – «вторинний».

Висновки. У результаті аналізу наукових позицій щодо визначення родового об'єкта військових злочинів виявлено, що найбільш повно він може бути сформульований як суспільні відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби.

Основним безпосереднім об'єктом складу поганого поведіння з військовополоненими є суспільні відносини щодо проходження або несення військової служби, у частині забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань. Додатковим обов'язковим об'єктом посягання, альтернативно, можуть бути суспільні відносини з охорони життя та здоров'я особи, честь та гідність військовополоненого (залежно від суспільно небезпечного діяння).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бодаєвський В.П. Проблеми визначення об'єкта та предмета складу злочину, передбаченого ст. 410 Кримінального кодексу України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4 (28). С. 256–260.
2. Бугаєв В.О. Військові злочини і покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2002. 21 с.
3. Бугаєв В.О. Військові злочини і покарання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2002. 190 с.
4. Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика : колективна монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 340 с.
5. Герасимчук М.В. Еволюція норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення. *Міністерство юстиції* : веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_34096 (дата звернення: 10.02.2019).
6. Гришук В.К., Сенько М.М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. 308 с.

7. Житний О.О., Васильєв А.А., Мухамеджанова А.Р. Насильство над населенням у районі воєнних дій: кримінально-правовий аналіз та кваліфікація : монографія. Харків : Константа, 2017. 236 с.
8. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навчальний посібник / Г.М. Анісімов та ін. ; за ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
9. Карпенко М.І. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання : посібник. Київ : ВД «Дакор», 2013. 472 с.
10. Карпенко М.І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія. Київ : КНТ, 2006. 232 с.
11. Панов М.І., Касинюк В.І., Харитонов С.О. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Харків : Харків юридичний, 2006. 172 с.
12. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2232–XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/print1466944848920635> (дата звернення: 10.02.2019).
13. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков, 1988. 198 с.
14. Туркот М.С. Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2007. 18 с.
15. Військові злочини : коментар законодавства / М.І. Хавронюк та ін. Київ : А.С.К., 2003. 272 с.
16. Харитонов С.О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.